

PROCENTEN

Verkiezingspolls: een licht gefundeerde gok

'Verrassende' uitslagen zijn niet te voorspellen

Hans Smits

Verrassende verkiezingsuitslagen waren vroeger: uitslagen, die niet werden verwacht door degenen, die meenden met hun gezond verstand en politiek inzicht een voorspelling te kunnen doen. Tegenwoordig houdt die verrassing steeds meer verband met verwachtingen, die door verkiezingsonderzoek worden gewekt. De verrassingen van de Statenverkiezingen, in vergelijking met de polls van de laatste maanden, zijn: de stabilisatie van de christelijke drie, de stevige winst van de Boerenpartij en het aanzienlijke verlies van de CPN, hoewel deze laatste partijen lang niet in alle enquêtes werden genoemd. Dat VVD, PvdA en PPR zouden winnen en dat de in 1972 opgetreden terugval van D'66 en DS'70 zou doorzetten, dat was verwacht en voorspeld. Daarover bestond ook geen verschil van mening tussen stembuspeilers en politieke beschouwers. Maar de mate waarin deze partijen zouden winnen of verliezen, daarover bestond geen enkele zekerheid. En dat kon ook niet. Want opiniepeilingen over stemgedrag zijn in wezen net zo weinig betrouwbaar als de natte vinger van de talrijke politiekgeïnteresseerden, die een voorspellend gokje wagen: verrassingen blijven niet uit en winst- of verlies-

De sociaal-geograaf *drs. Maurice de Hond*, tot voor kort werkzaam op het sociaal-geografisch instituut van de Universiteit van Amsterdam en thans verbonden aan het bureau *Inter/View* te Amsterdam is van mening, dat verkiezingsvoorspellingen op grond van onderzoeken gedoemd blijven om niet méér te zijn dan een *licht gefundeerde gok*. Een eigen onderzoek van *Inter/View* (1200 ondervraagden in de week voor de verkiezingen) werd niet gepubliceerd, maar op de dag van de verkiezingen bij een notaris gedeponneerd om het bewijs van de onmogelijkheid van goede voorspellingen te staven. Dat deze voorspelling van *Inter/View* dicht bij de werkelijke uitslag kwam dan alle in de afgelopen maanden gepubliceerde peilingen, was te danken aan een correctie, die werd toegepast op grond van een vergelijking met de uitslag van de vorige verkiezingen. De ondervertegenwoordiging van de kleine partijen (een bekend verschijnsel bij enquêtes) en de oververtegenwoordiging van de Partij van de Arbeid werden rechtgetrokken, maar nochtans bleef er een opmerkelijk verschil tussen het voorspelde percentage voor het CDA (27%) en de werkelijke uitslag (31%). De overige voorspellingen van *Inter/View* zaten er niet zo ver naast (PvdA 31%, werd $\pm 29,5\%$; VVD 18%, werd 19%; PPR 5%, werd 5%; DS'70 1%, werd 1,5%; D'66 2%, werd 1%), maar *Maurice de Hond* noemt ook deze enquête een gok, die niets afdoet aan zijn overtuiging: *'Verkiezingsonderzoek met voorspellingen kan men wel gebruiken als het het aangeven van tendensen betreft, maar men moet zich niet voorstellen dat men een uitslag vrij goed zou kunnen voorspellen.'*

De laatste verkiezingsonderzoeken, die een ruime publiciteit kregen waren die van de bureaus *Landelijk* (voor de

Elsevier). De verschillen tussen deze drie vrij kort voor de verkiezingen gehouden enquêtes waren opmerkelijk: Lagendijk gaf de PvdA 33,4%, Intomart 34% en NIPO 28% (werd $\pm$ 29,5%); Lagendijk gaf de PPR 6,6%, Intomart 8% en NIPO 5% (werd 5%); Lagendijk gaf de KVP 14,7, Intomart 16% en NIPO 15% (werd $\pm$ 17,5%); Lagendijk gaf de VVD 19,9%, Intomart 16% en NIPO 18,5% (werd 19%). Ook voor de kleinere partijen waren de voorspellingen niet meer dan een slag in de lucht. Lagendijk voorspelde in maart voor D'66 3,3%, nadat hetzelfde bureau in december dichter bij de waarheid zat met 1,6% (in juni nog 4,5%). Voor de CHU werd in maart 4,5% voorspeld, hetgeen zelfs een verlies zou betekenen ten opzichte van de kamerverkiezingen in 1972, terwijl deze partij in werkelijkheid zo'n anderhalve procent zou hebben gewonnen zonder CDA-lijsten. Alleen de voorspelling voor DS'70 (1,9%, werd 1,5%) kwam redelijk in de buurt. De laatste NIPO-Elsevier-enquête (gepubliceerd twee weken voor de verkiezingen) zat goed met D'66 (1,5%, werd 1%), Boerenpartij (3,5%, werd 3,1%), PSP 1,5%, werd 1,4%), SGP (2,5%, werd 2,4%), en GPV (2%, werd 1,7%), maar gleed uit over DS'70 (3%, werd 1,5%), CPN 6%, werd 3,5%) en de confessionele partijen (27%, werd 31%) en had ook de winst van de CHU niet voorzien (5%, is omgerekend ongeveer 6,3% geworden).

Maurice de Hond maakt bij het verkiezingsonderzoek d.m.v. opiniepeilingen de volgende kanttekeningen:

a. Bij een steekproefonderzoek naar de uitslag van de verkiezingen neemt men een momentopname. Hoe dichter men onderzoekt bij de dag dat de verkiezingen zullen zijn, hoe getrouwer de voorspellingen moeten zijn.

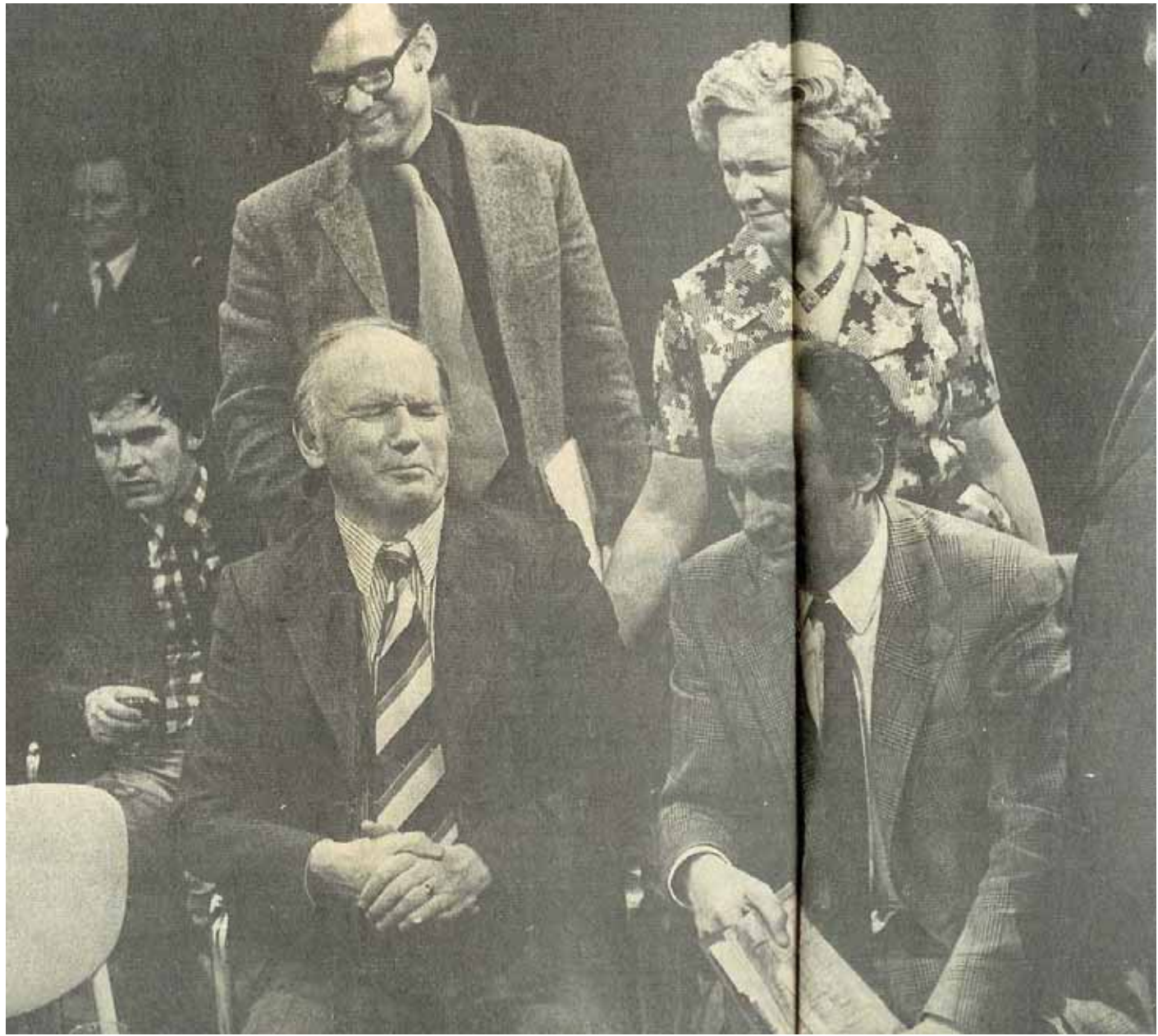
b. Ondanks alle voorzorgen t.a.v. de representativiteit van de steekproef (afbeeldingsgetrouwheid) bestaat de mogelijkheid dat bepaalde categorieën in de steekproef onder- of oververtegenwoordigd zijn, waardoor de steekproef geen getrouwe afbeelding is van het Nederlandse kiezerskorps.

c. Van degenen die wel meewerken aan de enquête blijkt volgens het Inter/View-onderzoek 15% te kennen te geven niet of waarschijnlijk niet te gaan stemmen. Bij een scherpere vraagstelling blijkt nog eens 10% wellicht niet te gaan stemmen (N.B. het opkomstpercentage was 74,5%).

d. Van de overigen (ca. 75% der ondervraagden) blijkt 19% nog niet te weten op welke partij men gaat stemmen en wil 9% niet zeggen op welke partij men zijn stem gaat uitbrengen, hetgeen doorgaans inhoudt dat men het nog niet weet. *In totaal geeft dus slechts 54% der ondervraagden aan op welke partij wordt gestemd.*

e. Van degenen, die een partij noemen geeft 87% aan dat men heel zeker is van zijn keuze. *Deze groep blijkt vrijwel in zijn totaal niet van keuze veranderd sinds de vorige verkiezingen (89% kiest dezelfde partij als bij de laatste kamerverkiezingen).*

f. In een onderzoek onder 1000 Nederlanders heeft men een marge van ca. 3% bij een partij met 30% der stemmen 2% bij een partij met 10% der stemmen en 1% bij een partij met 3% der stemmen volgens de waarschijnlijkheidsstatistiek bij een betrouwbaarheid van 95%. Het aantal ondervraagden bij opiniepeilingen ligt doorgaans tussen de 800 en 1600. Als men er van uitgaat dat daarvan ongeveer 55% een keuze bekend maakt dan zijn de marges bij 800 resp. 4,3%, 2,8% en 1,6%.

Maurice de Hond verbindt aan genoemde feiten nog de volgende overwegingen:

1. Een steekproef is niet volledig representatief.
2. Verschil in politieke keuze tussen mensen die wel en niet aan de enquête meewerken.
3. Verschil in politieke keuze tussen degenen die wel een partij noemen en degenen, die dit niet doen, hetzij dat ze het nog niet weten, hetzij dat ze het niet willen zeggen.
4. Verschil in politieke voorkeur tussen degenen die zeker weten op welke partij ze gaan stemmen en zij die het nog niet zeker weten.
5. De zekerheidsmarges van een voorspelling op grond van een steekproef.
6. De mogelijkheden tot verandering van keuze in de periode tussen de enquête en de verkiezingen. Dit geldt vooral in de categorie die niet zeker was van zijn keuze of nog niet wist op welke partij te stemmen, hetgeen in het Inter/View-onderzoek een aanzienlijke groep was: ca. 40% van degenen, die wel zouden gaan stemmen.
7. Invloed van externe omstandigheden op de dag van een verkiezing waardoor bepaalde categorieën iets meer opkomen dan anderen, hetgeen de ene partij kan bevoordelen t.o.v. een andere.

Een onderzoeksbureau zal trachten factor 1 zo goed mogelijk onder controle te houden. *Men kan alleen maar hopen dat de volgende zes factoren elkaar*

enigszins zullen opheffen, zodat een uitslag, die in feite wordt bepaald door ongeveer de helft van de ondervraagden/kiesgerechtigden de werkelijke uitslag van de verkiezingen zal zijn. Ook bij ander onderzoek (opinieonderzoek, sociaal wetenschappelijk onderzoek of marktonderzoek) geldt een aantal van deze bezwaren, maar daarbij is het verkrijgen van een exact percentage lang niet van zo groot belang als bij een verkiezingsonderzoek. Marges van 2 à 4% worden wel geaccepteerd bij opinieonderzoek, sociaal wetenschappelijk onderzoek of marktonderzoek, maar kunnen bij verkiezingsonderzoek leiden tot verschillen van tien zetels.

Gretigheid

Maurice de Hond, die zijn onderzoek naar de waarde van verkiezingspolls vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen zal herhalen, wijst op de merkwaardige tegenstellingen tussen de betrekkelijke waardeloosheid van de voorspellingen en de gretigheid waarmee politici zich te goed doen aan uitslagen van polls, die hun partijen op winst zetten. Hij acht een aanzienlijke dosis scepsis op zijn plaats, waarmee teleurstellingen over een 'toch niet zo grote winst als verwacht, of een groter verlies dan was voorzien' kunnen worden voorkomen. Het verbieden van publicatie van verkiezingsonderzoek vlak voor de verkiezingen, waartoe wel eens stemmen opgaan, lijkt hem te veel eer voor dit onderzoek, maar hij vraagt zich wel af of de bureaus zich niet

zelf zouden moeten beperken. *Slechte verkiezingsvoorspellingen kunnen ten onrechte twijfel doen ontstaan aan de waarde van opiniepeilingen op markt-onderzoek.*

Bovendien is wel komen vast te staan dat het *nationale verkiezingsonderzoek*, dat de laatste jaren is gehouden door politicologen van zeven Nederlandse universiteiten en hogescholen, na afloop van verkiezingen, heel wat nuttiger zijn dan onderzoek vóór de verkiezingen. In het boek *De Nederlandse kiezer '72*, gebaseerd op het nationaal verkiezingsonderzoek na de kamerverkiezingen van 1972 staan heel wat gegevens, die ook op de laatste verkiezingen van toepassing zijn. De 'kiezerstrouw' van D'66 en DS'70 bleek in 1972 niet meer dan resp. 37% en 33% (ter vergelijking: PvdA 81%, ARP 81%, CHU 80%, VVD 80%). Zo verdween 28% van de DS'70-aanhang uit 1971 een jaar later naar de VVD en 26% van de D'66-aanhang uit 1971 een jaar later naar de PvdA. Deze uittocht heeft zich vorige week voortgezet zonder dat nieuwe kiezers zich aandienden. De kiezerstrouw van de PPR-stemmers was in 1972 nog 74%. Uit het (op de verkiezingsdag gehouden) NOS-onderzoek bleek deze trouw aan de PPR spectaculair gedaald. *De PPR vertoont thans, ondanks de lichte winst, hetzelfde beeld als D'66 en DS'70 in 1972. Dat is een interessanter gegeven dan de 10,6%, die in februari 1973 voor de PPR werd genoteerd in een onderzoek van AVRO-Legendijk. Ook dat cijfer blijkt niet meer te zijn geweest dan een licht gefundeerde gok.*